

УДК 354:336.025

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.4.16>**С. В. Сокирко**здобувач наукового ступеня кандидата наук
Державного університету «Житомирська політехніка»

ЗАКОНОДАВЧИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Стаття висвітлює ключові аспекти та значення правових інструментів у боротьбі з корупцією на державному рівні. У статті аналізується історичний контекст виникнення антикорупційного законодавства в Україні, оцінюється його ефективність та виявляються основні прогалини у законодавчій базі. Автор розглядає роль національних антикорупційних інституцій, таких як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), у розробці та впровадженні антикорупційних заходів. Також висвітлюється міжнародний досвід та рекомендації міжнародних організацій щодо покращення антикорупційної політики в Україні. Стаття закінчується висновками про необхідність комплексного підходу до реформування антикорупційного законодавства та зміцнення правової держави в Україні. Автор акцентує на важливості громадської участі та моніторингу в процесі реалізації антикорупційних заходів. Підкреслюється роль медіа, неурядових організацій та активних громадян у виявленні корупційних схем та притягненні винних до відповідальності. Особлива увага приділяється необхідності підвищення правової обізнаності населення для ефективною боротьби з корупцією. Стаття аналізує існуючі законодавчі ініціативи та пропонує конкретні кроки для покращення законодавчої бази, зокрема через прийняття нових законів та внесення змін до вже існуючих. Автор висуває аргументи на користь запровадження жорсткіших покарань для корупціонерів, включаючи високопосадовців, та розширення повноважень антикорупційних органів. Також розглядається вплив міжнародних зобов'язань України, зокрема угод з Європейським Союзом та участі в ініціативах глобальної боротьби з корупцією, на формування внутрішнього антикорупційного законодавства. Вказується на важливість синхронізації національного законодавства з міжнародними стандартами для ефективною боротьби з корупцією на всіх рівнях. В заключній частині статті робляться висновки про те, що успіх антикорупційної політики в Україні залежить не лише від законодавчих ініціатив, але й від створення незалежних контрольних механізмів, підтримки з боку громадськості та міжнародної спільноти.

Ключові слова: антикорупційна політика, корупція, правова держава, міжнародний досвід, механізм.

Постановка проблеми. Корупція є однією з найбільших загроз для розвитку суспільства та економіки. Україна, як і багато інших країн, не є винятком. Протягом останніх років українське суспільство стикається з негативними наслідками корупційних дій у різних сферах життя. Антикорупційна політика стала однією з найважливіших стратегій у боротьбі з цим явищем. Законодавчий механізм, який регулює цю політику, є критично важливим для успішної боротьби з корупцією та побудови демократичної, прозорої та відповідальної держави. Отже, дослідження та аналіз законодавчого механізму реалізації антикорупційної політики в Україні є надзвичайно актуальним та важливим

завданням, спрямованим на покращення ситуації з корупцією та забезпечення стабільного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема О. Барановського, Ф. Бретта, Д. Буркальцева, З. Варналія, В. Вишневського, Дж. Гросмана, О. Дяченка, І. Мазура, В. Мандибури, В. Ребкала, Т. Рейтера, Дж. Робінсона, Г. Рябцева, М. Флейчука та інших, розглядається тема функціонування механізмів реалізації державної політики детінізації економічних відносин.

Мета статті полягає в оцінці складових нормативно-правового механізму реалізації дер-

жавної політики детінізації економічних відносин в Україні.

Виклад основного матеріалу. Передумовою для ефективної боротьби з корупцією є наявність сучасної та прозорої правової бази. Україна прийняла ряд законів, спрямованих на боротьбу з цим явищем. Один з найбільш важливих – Закон України "Про запобігання корупції", прийнятий у 2014 році. Цей закон визначає основні принципи антикорупційної політики, встановлює порядок декларування доходів посадових осіб, а також механізми здійснення антикорупційного контролю (таблиця 1).

Для ефективної реалізації антикорупційної політики Україна створила спеціалізовані органи, такі як Національне антикорупційне бюро (НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). Ці органи відповідають за розслідування корупційних злочинів, притягнення винних до відповідальності та виконання інших завдань, пов'язаних з боротьбою з корупцією.

Механізми контролю та моніторингу в антикорупційній політиці в Україні є ключовими інструментами для виявлення, запобігання та припинення корупційних діянь. Ці механізми спрямовані на забезпечення прозорості, відкритості та відповідальності у діяльності державних органів та посадових осіб. Розглянемо основні аспекти механізмів контролю та моніторингу антикорупційної діяльності в Україні [1–2]:

Національне антикорупційне бюро (НАБУ): НАБУ відповідає за розслідування корупційних злочинів та виконання антикорупційних стратегій. Воно має повноваження проводити оперативні розслідування, здійснювати ана-

ліз декларацій посадових осіб, вести слідства та пред'являти обвинувачення в суді.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП): САП займається проведенням досудових розслідувань у справах про корупційні злочини та представляє інтереси держави в судових засіданнях. Вона співпрацює з НАБУ та іншими правоохоронними органами для забезпечення ефективного боротьби з корупцією.

Антикорупційне підрозділ поліції: цей підрозділ виконує завдання щодо запобігання та припинення корупційних правопорушень у правоохоронних органах, державних установах та інших сферах діяльності.

Електронні системи моніторингу та контролю: уряд України впроваджує електронні системи декларування доходів посадових осіб, які дозволяють автоматизувати процес збору та аналізу фінансової інформації. Такі системи забезпечують прозорість та обліковість у діяльності посадових осіб та урядових структур.

Публічні реєстри декларацій та фінансових операцій: створення публічних реєстрів декларацій та фінансових операцій дозволяє громадськості відслідковувати доходи та майно посадових осіб, а також виявляти можливі випадки корупції та незаконного збагачення.

Ці механізми контролю та моніторингу спільно створюють систему, яка сприяє виявленню, припиненню та покаранню корупційних діянь в Україні. Вони відображають зусилля держави у боротьбі за прозорість, відкритість та відповідальність в управлінні справами країни.

Виклики та перспективи у сфері контролю та моніторингу антикорупційної діяльності в Україні є невід'ємною частиною боротьби

Таблиця 1

Законодавчий механізм реалізації антикорупційної політики в Україні

Назва закону/документу	Дата прийняття	Короткий опис
Закон України «Про запобігання корупції»	14 жовтня 2014 року	Визначає основні засади запобігання та протидії корупції в Україні, окреслює повноваження та відповідальність суб'єктів
Національна антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки	30 листопада 2021 року	Визначає пріоритетні напрямки та завдання антикорупційної політики на 5 років
Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України»	16 листопада 2015 року	Визначає правові засади діяльності НАБУ, його повноваження та відповідальність
Закон України «Про прокуратуру»	19 листопада 2015 року	Визначає правові засади організації та діяльності прокуратури, її повноваження
Закон України «Про Вищий антикорупційний суд»	11 червня 2019 року	Визначає правові засади організації та діяльності ВАКС, його повноваження
Кримінальний кодекс України	5 квітня 2001 року	Містить статті, що передбачають відповідальність за корупційні злочини
Кодекс України про адміністративні правопорушення	7 грудня 1984 року	Містить статті, що передбачають відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією

Джерело: побудовано автором

з цією негативною явищею. Деякі з них включають:

Системні реформи: незважаючи на значний прогрес у сфері антикорупційної діяльності, Україна стикається з потребою у системних реформах, що включають політичні, економічні та правові аспекти. Забезпечення ефективності та незалежності антикорупційних органів є однією з ключових перспектив.

Судова реформа: важливим аспектом є покращення судової системи для забезпечення ефективного розгляду корупційних справ та накладання відповідних покарань на винних осіб. Це включає вдосконалення процесу розгляду справ, забезпечення незалежності суддів та запобігання політичному впливу на судові рішення.

Громадянське суспільство та медіа: активна участь громадянського суспільства та незалежних ЗМІ у моніторингу та виявленні корупційних випадків є важливою перспективою. Забезпечення прозорості та відкритості діяльності державних органів сприяє зменшенню корупції. Неурядові організації та громадянські ініціативи мають можливість моніторингу діяльності уряду, виявлення та висвітлення випадків корупції, зловживань владою чи неефективності управління. Громадянське суспільство може брати участь у формуванні публічної політики, лобіюючи інтереси громадян і сприяючи розробці та прийняттю законодавчих актів, спрямованих на покращення управління та зменшення корупції. Через освітні програми та інформаційні кампанії, неурядові організації інформують громадян про їхні права та обов'язки, способи протидії корупції, та залучають їх до участі у громадському житті [3].

Засоби масової інформації відіграють ключову роль у поширенні об'єктивної інформації про діяльність уряду, корупційні скандали, громадські ініціативи та міжнародні стандарти прозорості. Журналістика розслідувань може викривати корупційні схеми на високому рівні, сприяючи притягненню винних до відповідальності та формуванню громадської думки проти корупції. Медіа надає платформу для обговорення важливих питань, включаючи ефективність антикорупційних заходів, стратегії розвитку суспільства та механізми громадського контролю.

Міжнародне співробітництво: посилення співробітництва з міжнародними організаціями та партнерами є важливою перспективою для

обміну досвідом та надання підтримки у впровадженні антикорупційних заходів.

Запобігання корупції в освітній сфері: важливою перспективою є вдосконалення системи освіти та виховання, щоб зменшити корупційні ризики серед молодого покоління та підготувати антикорупційну культуру.

Загалом, необхідно посилювати зусилля у всіх сферах боротьби з корупцією, враховуючи специфічні виклики та перспективи України. Спільна робота державних інституцій, громадянського суспільства, ЗМІ та міжнародних партнерів є ключовим чинником у досягненні успіху у цій важливій справі.

Для того, щоб зрозуміти ефективність антикорупційної політики, важливо врахувати ряд факторів, таких як законодавчі ініціативи, структуру і функціонування антикорупційних органів, участь громадськості у боротьбі з корупцією, а також індекс сприйняття корупції та інші міжнародні рейтинги. Вимірювання ефективності антикорупційної політики включає аналіз цих і не тільки показників [4].

Основні аспекти ефективної антикорупційної політики можуть включати:

Законодавчу базу – наявність чіткого та всебічного законодавства, яке визначає корупційні діяння та встановлює жорсткі покарання для їх вчинення.

Незалежність антикорупційних органів – ефективність цих органів значною мірою залежить від їх здатності діяти незалежно та без втручання з боку влади.

Прозорість та відкритість урядування – забезпечення доступу до інформації про діяльність уряду, публічні закупівлі, розподіл державних ресурсів тощо. Прозорість та відкритість урядування є критично важливими для підвищення довіри громадян до державних інституцій та ефективного контролю за використанням публічних ресурсів. Вони допомагають зменшити можливості для корупції шляхом запровадження обов'язкового розкриття інформації про діяльність урядових органів, включно з процедурами прийняття рішень, розподілом бюджетних коштів та результатами їх використання.

Успіх у запровадженні прозорості та відкритості в урядуванні залежить від низки факторів, включаючи наявність сучасного законодавства, що гарантує доступ до публічної інформації; ефективні механізми залучення громадськості до обговорення та впровадження державних політик; а також використання цифрових тех-

нологій для спрощення доступу до інформації та підвищення взаємодії між державою та громадянами [5–6].

Важливим аспектом є також розвиток інституційної культури, яка підтримує цінності прозорості та відкритості, та формування в громадян свідомості про їхнє право на інформацію. Таке середовище сприятиме не лише ефективному використанню державних ресурсів, але й залученню громадян до процесу ухвалення рішень, що зрештою зміцнить демократичні інституції та посилить боротьбу з корупцією.

Громадська участь – залучення громадянського суспільства та медіа до контролю за діяльністю влади, а також участь у розробці та реалізації антикорупційних заходів. Громадська участь є фундаментальним елементом демократичного суспільства та ключовим чинником у посиленні прозорості, відкритості та відповідальності урядування. Вона дозволяє громадянам брати активну участь у процесах прийняття рішень, формуванні політик та оцінці їхнього впливу на суспільство. Ефективна громадська участь забезпечує наступні переваги. Залучення громадян до обговорення та прийняття рішень сприяє зростанню відкритості діяльності уряду, оскільки вимагає розкриття інформації та обґрунтування прийнятих рішень. Активна участь громадян у політичному житті країни сприяє підвищенню довіри між державними інституціями та громадянським суспільством, що є основою для стабільного розвитку демократії. Врахування думок та потреб громадськості при розробці політик і наданні послуг може підвищити їхню ефективність, оскільки громадяни можуть надати цінні відомості та креативні рішення на основі свого досвіду та знань. Прозорий та включний процес прийняття рішень може допомогти уникнути конфліктів та соціальної напруги, оскільки громадяни відчувають, що їхні інтереси та думки враховуються [7].

Розвиток громадянського суспільства: Активна участь сприяє розвитку навичок громадянської активності, зміцнює цивільні інституції та стимулює формування відповідального громадянського суспільства.

Міжнародне співробітництво – участь у міжнародних ініціативах та угодах для боротьби з транснаціональною корупцією, а також обмін досвідом і кращими практиками. Міжнародне співробітництво відіграє вирішальну роль у боротьбі з глобальними викликами, такими

як корупція, зміна клімату, міжнародний тероризм, поширення інфекційних хвороб та інші. Ефективне міжнародне співробітництво забезпечує країнам доступ до спільних ресурсів, знань та технологій, необхідних для вирішення цих проблем. Ось декілька ключових аспектів, які підкреслюють важливість міжнародного співробітництва. Країни можуть вчитися одна в одній, адаптуючи успішні стратегії та інноваційні рішення для вирішення подібних проблем в своїх умовах. Складні глобальні виклики часто вимагають значних інвестицій у наукові дослідження та розробку технологій, які можуть бути недосяжними для окремих країн. Розробка та узгодження міжнародних стандартів допомагає гармонізувати підходи до вирішення проблем, забезпечує сумісність та сприяє ефективному співробітництву. Міжнародне співробітництво включає підтримку країн, що розвиваються, через технічну допомогу, передачу технологій та фінансову підтримку, спрямовану на підвищення їхньої спроможності вирішувати власні та глобальні проблеми.

Багато викликів, зокрема екологічні загрози та міжнародний злочин, не знають кордонів і вимагають спільних зусиль для їх вирішення. Створення міжнародних коаліцій: Співробітництво може призводити до створення міжнародних коаліцій, які мають значно більше впливу на глобальній арені, ніж окремі країни.

Для конкретного аналізу ефективності антикорупційної політики в певній країні чи регіоні, потрібно звертатися до офіційних звітів міжнародних організацій, таких як Transparency International, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, а також до досліджень національних антикорупційних органів і неурядових організацій. Це дозволить отримати більш об'єктивне уявлення про реальний стан речей та ефективність вжитих заходів.

Висновки. Ефективна боротьба з корупцією в Україні вимагає комплексного підходу, що охоплює не лише законодавчі зміни, але й реформування інституційної структури, підвищення правової обізнаності громадян та зміцнення міжнародного співробітництва. Аналіз існуючого антикорупційного законодавства виявив низку прогалин та недоліків, що потребують негайного виправлення для підвищення ефективності антикорупційних заходів. Україна повинна продовжувати приводити своє антикорупційне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів та найкращих практик,

враховуючи рекомендації міжнародних організацій. Незалежність та ефективність антикорупційних органів, таких як НАБУ, САП та НАЗК, є критично важливими для успіху антикорупційної політики. Важливо забезпечити їх незалежність від політичного впливу та достатнє фінансування. Активна участь громадянського суспільства та медіа є ключовим елементом у виявленні корупційних схем та підвищенні прозорості діяльності державних органів. Для забезпечення довгострокової ефективності антикорупційних заходів необхідно впровадити систему постійного моніторингу та оцінки результатів антикорупційної політики, а також готовність до швидкого внесення змін на основі отриманих даних.

Список використаної літератури:

1. Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність. URL: <https://bit.ly/2ZyUKtg>
2. Альтернативний звіт з оцінки ефективності державної антикорупційної політики / [О. В. Калітенко, Д. О. Калмиков, І. Б. Коліушко та ін.]; за заг. ред. М. І. Хавронюка. К., 2019. С. 56–57. URL: https://old.pravo.org.ua/ua/about/books/ar_2017/
3. Пояснювальна записка до проекту Закону від 21 вересня 2020 року № 4135 «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки». С.1-9. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70007
4. Флейчук М. І. Взаємообумовленість тінізації, корупції і показників зростання економіки. Зб. наук. пр. «Економічний простір». Дніпропетровськ : ПДАБА, 2010. № 36. С. 109–121.
5. Калітенко О.В. Чому депутати мають голосувати за антикорупційну стратегію? URL: <https://ti-ukraine.org/blogs/chomu-deputaty-mayut-golosuvaty-za-antykoryptsijnu-strategiyu/>
6. Варналій З.С. Теоретичні засади детінізації економіки України. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2014. № 1. С. 46–53.
7. Вишневська В.О. Тінізація і гарантування економічної безпеки держави. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 13. С.110–112.

Sokyрко S. V. Legislative mechanism for the implementation of the anti-corruption policy in Ukraine

The article highlights the key aspects and significance of legal instruments in the fight against corruption at the state level. The article analyzes the historical context of the emergence of anti-corruption legislation in Ukraine, evaluates its effectiveness and identifies the main gaps in the legislative base. The author examines the role of national anti-corruption institutions, such as the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (NABU), the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office (SAP) and the National Agency for the Prevention of Corruption (NACP), in the development and implementation of anti-corruption measures. International experience and recommendations of international organizations on improving anti-corruption policy in Ukraine are also highlighted. The article ends with conclusions about the need for a comprehensive approach to reforming anti-corruption legislation and strengthening the rule of law in Ukraine. The author emphasizes the importance of public participation and monitoring in the process of implementing anti-corruption measures. The role of the media, non-governmental organizations and active citizens in identifying corruption schemes and bringing the guilty to justice is emphasized. Special attention is paid to the need to increase the legal awareness of the population in order to effectively fight corruption. The article analyzes existing legislative initiatives and suggests concrete steps to improve the legal framework, in particular through the adoption of new laws and amendments to existing ones. The author puts forward arguments in favor of introducing tougher punishments for corrupt officials, including high-ranking officials, and expanding the powers of anti-corruption bodies. The influence of Ukraine's international obligations, in particular agreements with the European Union and participation in global anti-corruption initiatives, on the formation of domestic anti-corruption legislation is also considered. The importance of synchronizing national legislation with international standards is indicated for the effective fight against corruption at all levels. The final part of the article concludes that the success of anti-corruption policy in Ukraine depends not only on legislative initiatives, but also on the creation of independent control mechanisms, support from the public and the international community.

Key words: anti-corruption policy, corruption, rule of law, international experience, mechanism.